

AZ APOLLINAIRE-RECEPCIÓ VÁLTOZÁSAI

CHANGES TO THE APOLLINAIRE RECEPTION

SZILÁGYI ILDIKÓ¹

Absztrakt: Tanulmányomban Guillaume Apollinaire magyarországi fogadtatásának főbb állomásait, ill. annak változásait mutatom be (az avantgárd költőképtől a posztzimbolista „elegikus-tragikus” költőképig). Először röviden áttekintem az Apollinaire-recepció történetét, a kezdetektől napjainkig, alapul véve és kiegészítve Rába György bibliográfiáját (Rába 1966, 1967), különös tekintettel az utóbbi évtizedekben megjelent fordításokra és szakirodalomra. Végül bemutatom – néhány példán keresztül – Apollinaire jelenlétét a kortárs magyar költészetben.

Kulcsszavak: *Apollinaire, recepció, fordítás, avantgárd, posztzimbolizmus, kortárs magyar költészet*

Abstract: In my study, I present the main stages of the reception of Guillaume Apollinaire in Hungary and its changes (from the image of the avant-garde poet to the image of post-symbolist “elegiac-tragic” poet). First, I will briefly review the history of Apollinaire translations, from the beginning to the present, based on and supplementing the bibliography of György Rába (1966, 1967). In addition to the latest translations of his novels and poems, I present – through some examples – the presence of Apollinaire in contemporary Hungarian poetry.

Keywords: *Apollinaire, reception, translation, avant-garde, post-symbolism, contemporary Hungarian poetry*

1. Bevezetés

Guillaume Apollinaire (1880–1918) magyarországi befogadástörténete több szakaszra bontható. Az 1910–1920-as években megjelenő első fordításokból még az avantgárd költőt ismerhették meg a magyar olvasók. De az avantgárd művészet Magyarországon csak egy nagyon szűk körhöz jutott el. Az 1930–40-es évek fordulóján megjelent posztzimbolista fordítások (Rónay, Radnóti, Vas) már jelzik a költő recepciójának megváltozását. Az 1940-es évektől két évtizedes viszonylagos csend következett. Az „Apollinaire-kultusz” megújulását az 1960–70-es években a költő műveinek eddigi legteljesebb kiadása jelzi (1967). A kötet fordításaiból kibontakozó

¹ SZILÁGYI ILDIKÓ
Debreceni Egyetem, Francia Tanszék
szilagyiildiko@arts.unideb.hu

magyar Apollinaire-kép azonban lényegesen eltér a nyugat-európai Apollinaire-képtől. Az „új szellem” (*esprit nouveau*) karizmatikus vezéregyénisége, a szürrealizmus elindítója, az avantgárd művészek inspirálója nálunk (csakúgy, mint egész Kelet- és Közép-Európában) a dallamos és melankolikus dalok költőjévé szelődött.

Számos példa bizonyítja Apollinaire jelenlétét a kortárs magyar költészetben, például Imre Flóra, Erdős Virág, Tóth Krisztina, Kovács András Ferenc, Varró Dániel és Tandori Dezső verseiben. Közülük néhányan, elsősorban Tandori Dezső és Kovács András Ferenc, már kísérletet tesznek arra, hogy módosítsák, árnyalják a tragikus, ünnepélyes költőképet.

2. Apollinaire, az avantgárd költő

Rába György bibliográfiája, mely a *Revue des Lettres Modernes* című francia folyóirat 5. és 6. számában jelent meg, az 1915–1966-ig terjedő időszakot dolgozza fel. Az 1966-ban megjelent 5. számban Rába a fordításokat mutatja be (Rába 1966: 128–130), az 1967-es 6. számban pedig az Apollinaire-nek szentelt magyar nyelvű szakirodalommal ismerteti meg a francia olvasókat (Rába 1967: 167–171). Erre a periódusra vonatkozóan csak néhány kiegészítést kell tennünk.

Első magyar Apollinaire-fordításként Rába György a *Saint-Merry muzsikusa* című verset adja meg, melyet 1915-ben Kassák Lajos közölt a *Tett* című avantgárd folyóirat első számában. A legelső fordítás azonban valójában korábbi, mivel 1910. április 26-án a *Világ* 24. számában, néhány hónappal franciaországi publikálása után, már megjelent magyarul a *La Disparition d'Honoré Subrac* című novella, *Hogyan tűnt el Honoré Subrac?* címmel, a fordító nevének feltüntetése nélkül (vö. *Világ* [1910–1912] repertórium, Czére 1984: 17). Érdemes megemlíteni, hogy az első lengyel, cseh, orosz átültetések mind későbbiek: 1913-ban jelent meg Lengyelországban a *Le Matelot d'Amsterdam* című novella fordítása (Naliwajek 2015: 141), ill. Csehországban a *Rencontre* című vers (Blumenkranz-Onimus 1979: 1). Az első orosz fordításokat is csak 1914-ben közli Ilya Ehrenburg (Bouatchidzé, 1990: 136). Az 1910-es novella fordítás még nem keltett feltűnést Magyarországon, annál inkább az 1915-ös *Saint-Merry muzsikusa* című vers (Raith Tivadar expresszionista költő magyarításában). Kassák Lajos, a *Tett* és a *Ma* folyóiratok szerkesztője, ebből a fordításból ismerte meg Apollinaire-t. Az *Egy ember élete* című önéletrajzában így ír erről a „találkozásról” (Kassák 1932: 154).

Szép vers, különös szimultán líra, én most olvasok tőle először, s milyen öröm számomra, hogy rokonságot fedezek fel köztem és e között a távoli, ismeretlen ember között. A fordítás gyöngye, Raith sem belső dinamikájával, sem gazdag, fordulatos nyelvezetével nem tudott megbirkózni.

Ezt a rokonságot a kortársak, például Kosztolányi Dezső és Babits Mihály is észrevették. Az *örömhöz* és a *Mesteremberek* című Kassák-verseken egyértelműen tetten érhető Apollinaire hatása. Kassák (1969: 197–218) legjelentősebb művében, *A ló meghal és a madarak kirepülnek* című versben konkrét utalás történik Apollinaire-re.

300 kilométerre voltam páristól
 s fejük fölött mankón jártak a papagályok
 ó PÁRIS!
 PÁRIS!
 ady endre látott téged meztelenül s a te véres romjaid
 fölött született meg guillaume apollinaire a szimultanista
 költő
 tisztán éreztük hogy zarándokszagunk van
 és mentünk naponta 60-70 kilométert
 és mentünk a vastorony árnyéka felé

Kassák ezen versét egyébként franciául Papp Tibor, a *Magyar Műhely* egyik alapítója jelentette meg 1971-ben Victor Vasarely illusztrációjával.

A képzőművészként is elismert Kassák adja még közre 1919-ben a *Mában* Apollinaire kubizmusról szóló tanulmányát is (Dénes Zsófia fordításában).

A *Saint-Merry muzsikusa* című verset az 1920-as években néhány további fordítás követett (1922-ben a *Magyar Írásban* jelenik meg a *Jóslások* [Sur les prophéties], ugyanott 1925-ben a *Fa* [L'Arbre], mindkettőt Raith Tivadar tolmácsolta). Pór Péter (1995: 206) szerint ezek „kezdetleges, szaggatott, aktivista fordítások, melyek a magyar olvasóknak az eredeténél is avantgárdabb költő képét mutatják” (saját ford.). Rába György (1970: 391) hasonló véleményt fogalmaz meg: „A húszas évek magyar Apollinaire-fordításainak stílusa harsogó, rögzös és csak hellyel-közzel természetes.” Ezt Rába (uo.) „az akkor már a dadaizmuson iskolázott magyar tollforgatók tudatos és célzatos nyelvrombolásá[val]” magyarázza.

Az I. világháború után politikai és ideológiai okokból számos művész külföldre menekült, köztük Kassák is. Az újabb Apollinaire-fordítások az 1920-as években főként külföldön jelentek meg. Nem túlzás kijelenteni, hogy Magyarországon „a radikális alternatívák szinte teljesen eltűnnek a kultúra területéről” és „az irodalmi és művészeti megújulás legfőbb képviselői az országhatárokon kívülről fejtik ki hatásvukat” (Szkárosi 1991: 20, 21, saját ford.).

A szép vörös asszony [La Jolie Rousse] és *A törrel leszúrt galamb és a szökőkút* [La Colombe poignardée et le jet d'eau] című fordítások a Romániában, Aradon kiadott *Periszkóp* című folyóirat 1925. májusi, ill. június–júliusi számában jelentek meg. Rába 1967-ben Franciaországban publikált bibliográfiájából még hiányzik ez a két átültetés, de 1970-es magyar nyelvű tanulmányában már megemlíti őket (Rába 1970: 390). Rába (uo.) *A Szép vörös asszony* tolmácsolójaként Szegi Pált, míg *A törrel leszúrt galamb és a szökőkút* fordítójaként Illyés Gyulát tünteti fel. A *Periszkóp* 1925–26. Egy romániai radikális magyar folyóirat című cikkben Illyés, mint fordító neve mellett kérdőjel szerepel (Szabó–Gál 1962: 88). Szegi Pál és Illyés Gyula közelmúltban kiadott levelezése alapján kijelenthetjük, hogy mindkét vers fordítója Szegi Pál. Gréczy Emőke (2007: 22) „Illyés Gyula ismeretlen Apollinaire-fordítása” kapcsán közli Illyés Szegi Pálnak írott levelét, melyben Illyés felhívja barátja figyelmét egy félrefordításra: „Hasonlóan a szökőkút legutolsó sorában abondamment nem elhagyottan-t jelent, hanem bőségesen-t.”

Szegi Pál 1925-ös *Periszkóp*-beli fordításának jelentősége, hogy először jelenik meg magyarul Apollinaire-képvers az eredeti tipográfiai elrendezéssel. Az *Esik [Il pleut]* című kalligramma ugyanis, amelyet 1925 januárjában publikált Illyés a *Ma* folyóiratban, az eredeti vers vizuális képét még nem adta vissza.

Ugyancsak Szegi Pál hagyatékából került elő a *Paysage* című képvers fordítása *Vidék* címmel, Illyés Gyula monogramjával (Gréczy 2007: 20), melyről sem Rába Györgynek (1966, 1970), sem Réz Pálnak (1974) nem volt tudomása.

3. Apollinaire, mint posztszimbolista költő

Az 1930–40-es évek fordulóján megjelenő fordításkötetekben a *Kalligrammák* (1918) szürrealizmust megelőlegező alkotásai helyett már a *Szeszek* (1913) posztszimbolista hatást mutató versei kerülnek előtérbe. Rónay György 1939-es antológiája tizenhat Apollinaire-verset tartalmaz, ebből csak egy származik a *Kalligrammák* című kötetből (*Dombok*).

A „magyarországi Apollinaire-kultusz elindítója” (Réz Pál Apollinaire *Válogatott művei*hez írt jegyzetei szerint, 1967: 661) Radnóti Miklós és Vas István fordításkötete, melyet *Guillaume Apollinaire válogatott versei* címmel adott közre 1940-ben a Vajda János Társaság, Cs. Szabó László tanulmányával, Picasso rajzaival. A *Szeszek* versei mellett hat szöveg származik a *Kalligrammák*ból (ebből háromnak már volt magyar fordítása: az 1915-ös *Saint-Merry muzsikusa*t nem tartották meg, a '20-as évekből származó *A szép vörös asszony* és *A törrel leszúrt galamb és a szökőkút* című Szegi Pál átültetéseket valószínűleg nem ismerték).

A kötet verseit Pór Péter (1995: 212) „túlságosan klasszicizálónak” tartja, ezzel ünnepélyességükre, pátoszukra utal. A fordítók Apollinaire-ben nem a formabontó újítót, hanem a francia költészeti hagyományok méltó folytatóját látják. Egy korabeli kritikus, Komor András (1940: 577–579) szerint is eltérnek ezek a tolmácsolások az Apollinaire-ről korábban kialakult képtől:

A mai magyar fordítások merőben másnak ábrázolják Apollinaire-t: végképpen megkomolyodott, modora kifogástalan; aféle befelé élő, szelíd lázongó, a mélabút barátja, a nyugalmat áhító, s nyugtató szent. S a legnagyobb különbség: e mai magyar Apollinaire előtt az érthetlenség kérdését nem lehet fölvetni, – simán folyó sorok, egymáshoz jól kapcsolódó képek, végig követhető látomások, talán az írásjelek hiánya az egyetlen akadály, de ezen is szépen átsegít a ritmus és a verssorok kitűnően érvényesülő zeneisége.

Komor András (i. h.) a fordítók szemére veti még a humor, a nevetés hiányát, mely Apollinaire fontos ismertetőjegye.

Ez az izgalmas kettősség, a könnyed mosolynak és írói szigorúságnak ez az állandó együttléte hiányzik az új Apollinaire-fordításokból, amelyek a játékos, bohóckodó sorokból is a tragikus és tiszta költőt akarták kiemelni. A fordítások épp ezért az eredetinel egy árnyalattal komorabbak, s ünnepélyesebbek.

A II. világháború után nemcsak Magyarországon, hanem a szovjet befolyási övezet valamennyi országában egyértelműen háttérbe szorult a minden újra nyitott, szabadon kísérletező avantgárd költő életműve. A viszonylagos visszhangtalanságnak közvetlen ideológiai okai voltak. Az 1950-ben megjelent *Szovjet nagyciklopédia* szerint (idézi Pavlovic 1990: 153): „Apollinaire pseudo-újító költészete a francia imperializmus érdekeit szolgálta” (saját ford.). Néhány évtizedes mellőzés után az 1960–70-es években viszont valamennyi szocialista országban megélénkült az érdeklődés Apollinaire életműve iránt, valóságos kultusza alakult ki nemcsak Lengyelországban, Csehszlovákiában vagy Jugoszláviában, hanem Magyarországon is. De a költő képe már sehol sem ugyanaz, mint a két világháború közötti időszakban volt. Ahogy Jan Rubes (1982: 16) írja Apollinaire cseh recepciója kapcsán:

Személyisége egy részének megcsonkításával publikáljuk, azt hagyjuk el, ami élővé, meglepővé, ellentmondásossá, marginálissá tette, csakhogy a szocialista realizmus elveivel és műveivel táplálkozó cenzorok számára emészthetővé tegyük. A bölcs és jólfészült Apollinaire már nem hat ösztönzően és nem nyit új utakat a költészet számára (saját ford.).

A legfontosabb jele Magyarországon ennek a megújulásnak az Apollinaire *Válogatott műveit* tartalmazó kiadvány Réz Pál szerkesztésében (1967, második kiadás: 1973). A több mint 600 oldalas, jegyzetekkel gazdagon ellátott kötet Apollinaire műveinek máig legteljesebb magyar nyelvű gyűjteménye. A verseken kívül (tizenegy fordító munkája) válogatást közöl Apollinaire novelláiból és művészeti tárgyú kritikáiból. A korábbi Radnóti Miklós, Vas István, Rónay György, Illyés Gyula fordítások mind szerepelnek a kötetben, kiegészítve számos új szöveggel. Vas István az 1967-es kiadáshoz harminchét új fordítással járult hozzá.

A költői életmű bemutatásakor Réz Pál az 1956-os franciaországi Pléiade (Marcel Adéma és Michel Décaudin szerkesztésében) beosztását, sorrendjét követte. A *Szeszekből* csak a *Chantre* című egysoros vers hiányzik, amelyet a kötethez írt *Jegyzeteiben* Réz lefordíthatatlannak (Apollinaire 1967: 662) minősített. A *Kalligrammákból* viszont mindössze ötvennyolc vers szerepel fordításban a gyűjteményes kötetben, a hiányzó versek túlnyomó többsége képvers (pl. *Paysage*, *Lettre-océan*, *La cravate et la montre*, *Voyage az Ondes* szekcióból). Ez a nyomtatás költségeivel és nehézségeivel csak részben magyarázható, sokkal inkább a korszak kultúrpolitikája az oka, mely egyértelműen előnyben részesítette a klasszikus költő képét az avantgárd költőével szemben. A magyar könyvkiadás még adós egy önálló, teljes *Kalligramma*-kötettel.

Az *Egyéb versek* szekció száztizenöt szöveget tartalmaz, melyek több posztumusz verseskötetből származnak (*Il y a*, *Poèmes à Lou*, *Poèmes à Madeleine*). A költői életművet bemutató válogatást tizennégy novella fordítás követi (*Hérésiarque et Cie* című kötetből származnak, kivéve a *Sainte Adorata* című novellát), köztük van a már említett *Honoré Subrac eltűnése* című elbeszélés is, valamennyi Réz Pál fordításában. Érdekességként megemlítjük, hogy ennek a novellának a harmadik magyar változata 2005-ben jelent meg Lackfi János tolmácsolásában *A halál*

betegsége című kötetben, melyben Apollinaire 1910-es novellája neves kortárs francia írók műveinek társaságában szerepel. *A meggyilkolt költő* című önéletrajzi ihletésű regény fordítása zárja a prózai műveket bemutató részt.

Apollinaire *Válogatott műveinek* kiadása mellett számos irodalomtörténeti írás, kritika és elemzés is mutatja a költő munkássága iránt megélénkült érdeklődést. Rába György 1970-ben „a költő immár klasszikus tekintélyé[ről]” beszél (Rába 1970: 403) és tanulmányában vizsgálja Apollinaire legkiválóbb magyar fordítóira (Radnóti, Vas, Illyés, Rónay, Somlyó) gyakorolt hatását.

4. Apollinaire az utóbbi évtizedekben (fordítások, tanulmányok)

Ami az 1960-as évek végétől napjainkig terjedő időszakot illeti, jóval kevesebb új fordítás született. Apollinaire életműve javarészt már a Rába György bibliográfiája által feldolgozott időszakban megjelent magyarul. Az újabb fordítások leginkább prózai művek. 1974-ben önálló kötetben újra kiadták Apollinaire művészetkritikai tanulmányait *A kubista festők. Esztétikai elmélkedések* címmel (első megjelenés: 1965).

Az 1990-es évektől Apollinaire, mint erotikus művek szerzője keltette fel a kiadók érdeklődését. *A tizenegyezer vessző* című regényt először 1990-ben adták ki (ford. Pelle János). Ugyanebben az évben Vargyas Zoltán és Somlyó György (ő magyarította a versbetéteket) új fordítással jelentkeztek, melyhez Kovács Ilona *Apollinaire maszkjai* címmel írt bevezető tanulmányt. Ez utóbbi változatot 1999-ben és 2008-ban is megjelentették, 18 éven aluliaknak tilos megjelöléssel.

Az *Egy ifjú Don Juan emlékiratai* című regény, melynek szerzősége egyébként kétséges, 2004 óta olvasható magyarul (ford. Bárkányi István).

Elszórta az utóbbi években is jelennek meg újabb vers- és novella fordítások (folyóiratokban, antológiákban), például *Felhős az ég egy májusi reggelen* a *Partium*, 17. számában (2008. tavasz, ford. Lackfi János), vagy *Az albán*, ill. *Eisenberg grófné* című novellák (ford. Horváth Ágnes), az *Enigma* 2001. évi 29. számában.

Az utóbbi évtizedekben kiadott Apollinaire-verseskötetek megelégszenek azzal, hogy válogatást nyújtanak az 1967-es gyűjteményes kötetből (nem tartva meg annak sem beosztását, sem jegyzeteit). Az Európa Könyvkiadó „Lyra mundi” sorozatában 1980-ban megjelent kötet verseit maga Réz Pál válogatta. A Móra Kiadó „A világ-irodalom gyöngyszemei” sorozatban adta ki 1996-ban *Apollinaire legszebb verseit*. Az Európa Diákkönyvtár sorozatban 2004 óta elérhetőek Apollinaire *Válogatott versei*. A Sziget Könyvkiadó 2008-ban kiadott kötete még fellelhető a könyvesboltokban. Ezek a népszerűsítő kiadványok mutatják, hogy Apollinaire műve a nagyközönség számára is könnyen hozzáférhetővé vált. 2001 óta a Magyar Elektronikus Könyvtár honlapján is olvashatók Apollinaire művei (www.mek.oszk.hu).

Apollinaire verseinek publikálásakor a kiadók gyakran több fordítást is közölnek. Az 1967-es gyűjteményes kötet a *Mirabeau-híd* öt magyar változatát adja meg, melyekhez a legutóbbi kiadás (Sziget Könyvkiadó, 2008) hozzáteszi Kányádi Sándor átlátását. Mivel költőtársainál a Szajna „fut” (a francia „couler” folyik igét a „futni” igével fordítják), Kányádi (1999: 370–371) „megpróbálja rávenni a folyót, hogy magyar változatban is csak mossa a híd lábát, úgy, ahogy Párizsban jártakor

maga is láthatta”: „Mossa a Mirabeau-hidat a Szajna / Elmossa bús / Szerelmünk s fölkavarja...”

A Vas István-féle fordítás talán a legsikerültebb, bár a központosítás kiküszöbölése miatt az eredetiben fennálló szintaktikai bizonytalanságokat a magyar változat nem adja vissza. Ellenben a *Búcsú* című verset a formai és tematikai hűség mintapéldájaként szokás említeni (Kappanyos 2015: 321–322), amelynek fordításán, ha hihetünk a legendának, Vas István öt évig dolgozott. A *Kikerics* című Radnóti versfordítást Tandori Dezső (2009: 8) a legszebb magyar versek közé sorolta: „A *Kikerics*ek, így, a fordítás szövegében véve, a legszebb magyar versek között ragyognak, kék-lila gyémántok.” Pontosan ezek azok az Apollinaire-versek (*Mirabeau-híd*, *Kikerics*ek, *Búcsú* és a *Megsebzett galamb és a szökőkút*), melyek a magyar kultúra részévé váltak (Pór Péter 1995: 215), s amelyek az iskolai tankönyvekben, szöveggyűjteményekben szerepelnek.

Réz Pál 1974-ben megjelent *Apollinaire világa* című könyve volt hosszú ideig az egyetlen Apollinaire-nek szentelt monográfia. Erről a könyvről recenzió jelent meg a *Revue des Lettres Modernes* 14. számában (Rába 1978: 174–175). Amikor Réz Pál 2016-ban meghalt, Kovács András Ferenc (2017: 70) verssel emlékezett meg róla (*Réz Pál a Holmiban, fent*), amelyben felidézi Apollinaire jelentőségét Réz Pál életében. Ami Rába Györgyöt illeti (1924–2011), Apollinaire másik jelentős magyarországi kutatóját, élete utolsó évtizedeiben egyre inkább a saját alkotói tevékenységére koncentrált, 1980-ban Apollinaire-nek szentelt cikkét (Rába 1986: 267–88) nem követte újabb Apollinaire-tanulmány.

Örvendtes, hogy 2021-ben megjelent (a Napkút Kiadónál) Magyar Miklós *Költő, barát és szerető – Guillaume Apollinaire* címmel írt monográfiája, mely már hasznosítja a legújabb kutatások eredményeit, a költő utóbbi években megjelent levelezését, fiatalkori naplóját. Magyarul olvasható még Julia Hartwig könyve (az 1968-as fordítást 2000-ben újra közzétették a Palatinus Kiadó gondozásában).

Apollinaire születésének és halálának évfordulóit alkalmat adnak különböző megemlékezésekre. Lator László (2016: 369–74), Kovács András Ferenc (1995), Magyar Miklós (2018, 2020), Tandori Dezső (2009) vagy az évtizedek óta Franciaországban élő Pór Péter (1995, 2001) tanulmányait emelnénk ki. A legutóbbi fordítások Apollinaire szerelmi (Caizergues 1998) vagy háborús (Förköli 2014) levelezéséből, akár csak a népszerűsítő cikkek – pl. a Mona Lisa elrablása (2017, fidelio.hu), vagy Apollinaire szerelmei kapcsán – hozzájárulnak a költő különleges személyiségének jobb megismeréséhez. Magyar Miklós *Apollinaire szerelmei* című 2018. február 13-án megjelent cikkét (konyvultura.hu) a következő kérdéssel indítja: „Mi mással is mehetnénk a közelgő Valentin-nap elé, ha nem az egyik legszerelmesebb francia költő megidézésével?”

5. Apollinaire hatása a kortárs magyar költészetre

Apollinaire költészete hatott a kortárs magyar költőkre, de többnyire nem eredetiben, hanem a fordításokon keresztül. Amikor Tóth Krisztina 2004-ben egy interjúban arról a hatásról beszélt, melyet Apollinaire gyakorolt rá pályája kezdetén, rögtön hozzátette:

Nem azt mondanám, hogy Apollinaire hatott, hanem inkább azt, hogy az a hang, amiben magyar fordításban megszólalt Apollinaire. Ennek nagyon kevés köze van az igazi Apollinaire-hez, mert ezek sokkal zengőbb versek és sokkal lágyabban, mint az eredeti francia, de akkoriban erősen hatottak rám.

Imre Flóra *Búcsú* című versében (1991) elsősorban a fordítónak, Vas Istvánnak állít emléket, *Apollinaire öregszik* (1991), vagy *Apollinaire pulzusa* (2013) című műveiben viszont már a francia költő képét idézi fel.

Tandori Dezső (1938–2019) évtizedeken keresztül párbeszédet folytatott verseiben az újító Apollinaire-rel, aki számára az antikonformizmust és az eklektikát személyesítette meg. 1984-es Mirabeau-híd átirata (*Fut az örök tekinteteket unván*) mellett idézhetjük *Az Óceánban* című kötetben megjelent versét (2002), mely az *Apollinaire – Pilinszky* címet viseli, gondolatjellel összekötve két mesterét, vagy a 2010-es évi hosszú szabadversét, melynek címében Apollinaire nevét felkiáltójel követi (Tandori 2010a: 39–41). *Duchamp-utánp.* című versében Tandori (2010b) említi a központosítás elhagyását („Elveszett a központosítás”), a *Mirabeau-híd* című verset („a Mirabeau-híd-gázlángok alatt / vízszintezve fut az örök esés”), és párhuzamba vonja a költőt a korai modernitás másik emblematikus alakjával, Marcel Duchamp képzőművésszel („Duchamp, Apollinaire / elvitte, ami így érdem / egyáltalán lehetett”).

Kovács András Ferenc is gyakran idézi, átírja, parafrázálja Apollinaire legismeretebb sorait. *Fattyúdal* című verse (2003) Apollinaire-mottóval kezdődik:

O ma jeunesse abandonnée

Ó ifjúságom égi mázlik
Tündértaván hány lét imázslík

Pornografikus költeményt is írt Apollinaire nyomdokaiba lépve, így kísérelve meg módosítani a tragikus és ünnepélyes költő képét (Kovács András Ferenc 2006: 18–20).

Erdős Virág (2003) *Apollinaire olvasása közben* című verse szintén kettős hommage a francia költőnek és a magyar fordítóknak (Radnóti, Vas). A szó szerinti idézetek dőlt betűvel vannak szedve, de Erdős helyenként átírja az eredeti sorokat.

ó idő szaga, ebéd, ilyesmi, hangaszál
egy isten barma szót emelt
de bánja már
hogyan figyelt
én ülök nyugton, mint az állat
a földön többé sose látnak

Varró Dániel versei kapcsán a költő játékoságát, formai bravúrait szokás kiemelni. *A Vers a szemeidről* című költemény kiindulópontja a *Kikerics* Apollinaire-vers, melyről pontos verselemzést is kapunk a szövegben: „[...] a valós élményt szabad

asszociációkba oldó, minden központozást nélkülöző, de teljesen dalszerű [vers]” (Varró 2007: 71).

A *Mi lett hova?* (Varró 2016: 84) kötetben az *Újabb változatok egy gyerekdalra* című ciklusban jelenik meg egy Apollinaire stílusát imitáló változat, képversszerű elrendezésben.

6. Konklúzió

A tanulmány Guillaume Apollinaire magyarországi befogadástörténetének bemutatására vállalkozott. Rába György (1966, 1967, 1970), Réz Pál (1974) és Pór Péter (1995) munkáit alapul véve, azokat a legújabb kutatási eredményekkel kiegészítve, ismertette az Apollinaire-recepció főbb szakaszait a kezdetektől napjainkig és nyomon követte a magyar Apollinaire-kép változásait (az avantgárd költőképtől a poszt-szimbolista „elégikus-tragikus” költőképig).

Apollinaire jelenléte a kortárs magyar költészetben igazolja a költő aktualitását. Az idézett versekben azonosítható intertextuális utalások, melyek derűsen újragondolva, önironikusan játszanak a költészeti hagyománnyal, hozzájárulhatnak (az újabb fordításokkal és tanulmányokkal együtt) a magyarországi Apollinaire-recepció módosulásához, a költő megítélésének árnyaltabbá válásához. Ahogyan Magyar Miklós írja (2021: 7): „A kiszámíthatatlan zseni, az ezerarcú költő megfoghatatlan egyéniség volt, aki a 20. század elejének valamennyi merész újítását támogatta a kubizmustól a szürrealizmusig.”

Irodalom

- Amikor Picassót és Apollinaire-t letartóztatták a Mona Lisa elrablásáért.* 2017. december 12., www.fidelio.hu (Letöltve: 2022. 04. 01.)
- Apollinaire, Guillaume [1965] 1974. *A kubista festők: esztétikai elmélkedések* (ford. Keszthelyi Dezső). Budapest: Corvina.
- Apollinaire, Guillaume [1967], 1973. *Apollinaire válogatott művei* (szerk. Réz Pál). Budapest: Európa.
- Apollinaire, Guillaume 1940. *Válogatott versei* (ford. Radnóti Miklós és Vas István). Budapest: Vajda János Társaság.
- Apollinaire, Guillaume 1980. *Apollinaire versei* (válogatta Réz Pál). Budapest: Európa, « Lyra mundi ».
- Apollinaire, Guillaume 1990. *Tizenegyezer vessző* (ford. Vargyas Zoltán és Somlyó György). Budapest: Erato kiskönyvtár.
- Apollinaire, Guillaume 1990. *Tizenegyezer vesszőcsapás* (ford. Pelle János). Budapest: Betűvető.

- Apollinaire, Guillaume 1996. *Apollinaire legszebb versei*. Budapest : Móra, « A világirodalom gyöngyszemei ».
- Apollinaire, Guillaume 2004. *Apollinaire: Válogatott versek*. Budapest: Európa Könyvkiadó, « Európa Diákkönyvtár ».
- Apollinaire, Guillaume 2004. *Egy ifjú Don Juan emlékiratai* (ford. Bárkányi István). Budapest: Fiesta Stúdió Könyvkiadó Kft.
- Apollinaire, Guillaume 2005. Honoré Subrac eltűnése (ford. Lackfi János). In: *A halál betegsége: modern francia elbeszélések*. Budapest: Nagyvilág. 5–10.
- Apollinaire, Guillaume 2008. *Guillaume Apollinaire versei*. Budapest: Sziget Könyvkiadó.
- Blumenkranz-Onimus, Noëmi 1979. Apollinaire et l'avant-garde internationale. *Que Vlo-Ve?* (1), n° 21–22, juillet–octobre, 1–24.
- Bouatchidzé, Gaston 1990. Apollinaire en URSS. In: Décaudin, Michel (ed.): *Apollinaire en son temps*. Paris: Publications de la Sorbonne Nouvelle. 133–142.
- Caizergues, Pierre 1998. Akit nagyon szerettek: Wilhelm de Kostrowitzky Apollinaire szerelmi levelezése – kiadatlan dokumentumok (ford. Füzéki Eszter). *Nagyvilág* n° 3.
- Czére Gyöngyvér (szerk.) 1984. *Világ (1910–1912)*. Repertórium, Budapest: Petőfi Irodalmi Múzeum, 17.
- Erdős Virág 2003. Apollinaire olvasása közben. *Élet és Irodalom* XLVII, n° 48.
- Förköli Gábor 2014. „...igazán költőnek való mesterség.” Apollinaire háborús leveleiből. *Tiszatáj* (68) 7, 41–56.
- Gréczy Emőke 2007. Illyés Gyula ismeretlen Apollinaire-fordítása. *Holmi* v. 19, n° 1, 20–25.
- Hartwig, Julia 1968. *Apollinaire* (ford. Fejér Irén), Budapest: Gondolat.
- Imre Flóra 1991. Apollinaire öregszik, *Holmi* III, n° 7, 815.
- Imre Flóra 2013. Apollinaire pulzusa, *Holmi* XXV, n° 8, 962.
- Kányádi Sándor 1999. *Csipkebokor az alkonyatban*. Budapest: Magyar Könyvklub.
- Kappanyos András 2015. *Bajuszbögre, lefordítatlan. Műfordítás, adaptáció, kulturális transzfer*. Budapest: Balassi Kiadó.
- Kassák Lajos 1932. *Egy ember élete*. Budapest, 1932, II, 3.
- Kassák Lajos 1969. Kassák Lajos Válogatott versei I–II. Budapest: Magvető Könyvkiadó.
- Komor András 1940. Guillaume Apollinaire magyarul. *Nyugat*, n° 12, 577–579.

- Kovács András Ferenc 1995. Saint-Merry muzsikusa. In: *Scintilla animae. Esszék, tanulmányok*. Kolozsvár: Komp-Press.
- Kovács András Ferenc 2003. *Fattúdalogok. Versek (1993–2003)*. Budapest: Magvető.
- Kovács András Ferenc 2006. *Álmatlan ég*. Kolozsvár: Koinónia Könyvkiadó.
- Kovács András Ferenc 2017. *Lözsumnál dö lüniver*. Csíkszereda: Bookart.
- Lator László 2016. A százéves Apollinaire. In: *Szabad szemmel: esszék*. Budapest: Európa Könyvkiadó. 369–374. Első megjelenés 1980.
- Magyar Miklós 2018. *Apollinaire szerelmei*. konyvkultura/2018/02/apollinaire (Letöltve: 2022. 04. 01.)
- Magyar Miklós 2020. Guillaume Apollinaire háborús versei. *Tiszatáj* 2020. nov. 9. <https://tiszatajonline.hu/irodalom/magyar-miklos-guillaume-apollinaire-haborus-versei/> (Letöltve: 2022. 04. 01.)
- Magyar Miklós 2021. *Költő, barát és szerető. Guillaume Apollinaire*. Budapest: Napkút Kiadó.
- Naliwajek, Zbigniew 2015. Apollinaire en Pologne. I (1909–1939). In: Kroker, Wiesław (ed.): *Apollinaire à travers l'Europe*. Varsovie: Université de Varsovie. 136–147.
- Pavlovic, Mihailo 1990. Apollinaire en Yougoslavie. In: Décaudin, Michel (ed.): *Apollinaire en son temps*. Paris : Publications de la Sorbonne Nouvelle. 151–166.
- Pór, Péter 1995. La fortune d'Apollinaire en Hongrie. In: Décaudin, Michel (ed.): *Amis européens d'Apollinaire*. Paris: Presses de la Sorbonne Nouvelle. 199–216.
- Pór Péter 2001. A háború groteszk alakzata Apollinaire költészetében (ford. Horváth Ágnes). *Enigma* 2001/29, VII, 114–123.
- Pór Péter 2001. Apollinaire és a háború (ford. Horváth Ágnes). *Enigma* 2001/29, VII, 96–113.
- Rába György 1966. Apollinaire en hongrois. *La revue des Lettres Modernes*. G. A. 5, Lettres Modernes, Paris: Minard. 128–130.
- Rába György 1967. Apollinaire en hongrois. *La revue des Lettres Modernes*. G. A. 6, Lettres Modernes, Paris: Minard. 167–171.
- Rába György 1970. Apollinaire magyarul. In: *Eszmei és irodalmi találkozások*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 385–403.
- Rába György 1978. Compte-rendu de Pál Réz: Apollinaire világa. *La Revue des Lettres Modernes*. G. A. 14, Lettres Modernes, Paris: Minard. 174–175.
- Rába György 1986. Szeszek és kalandok a költészetben (Guillaume Apollinaire). In: *Csönd-herceg és a nikkal-szamovár*. Budapest: Szépirodalmi Kiadó. 267–288.

- Réz Pál 1974. *Apollinaire világa*. Budapest: Európa Könyvkiadó.
- Rónay György (szerk.) 1939. *Modern francia líra*. Budapest: Vigilia.
- Rubes, Jan 1982. Guillaume Apollinaire à Prague: le flâneur d'une rive. *Que Vlo-Ve?* (2), 4, 15–18.
- Szabó György – Gál István 1962. A Periszkóp 1925–26. Egy romániai magyar folyóirat. *Filológiai Közöny* 72–97.
- Szkárosi Endre 1991. Les poétiques de la révolte. Alternatives radicales en Hongrie. *Inter* n° 52, 17–35.
- Tandori Dezső 2002. *Az Óceánban. Versek*. Budapest: Tiszatáj Alapítvány.
- Tandori Dezső 2009. Apollinaire romantikus társa, Radnóti. Két „háborús költő”. *Tiszatáj* (63) 5, 8–9.
- Tandori Dezső 2010. Apollinaire! *Forrás* 42, n° 10, 39–41.
- Tóth Krisztina 2004. A dallamok alatt. Keresztury Tibor és Györe Gabriella interjúja. <http://www.litera.hu/hirek/a-dallamok-alatt> (Letöltve: 2022. 04. 01.)
- Varró Dániel 2007. *Szívdesszert*. Budapest: Jelenkor.
- Varró Dániel 2016. *Mi lett hova?* Budapest: Jelenkor.